

ЧАСТИНА II

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНТЕНЦІЇ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ (УКРАЇНА, БІЛОРУСЬ, МОЛДОВА) ТА БАЛТІЇ

УДК 94:327.57(474.5)

Зеленько Г. І.

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ КУРС ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ

У статті проаналізовано концепції зовнішньої політики Литовської республіки та їх практична реалізація. Предметом розгляду є концепція відновлення державності та «повернення до Європи», яка дала можливість лідерам країн Балтії провести чітку межу між своїми країнами та державами СНД, які до 1991 р. ніколи не мали більшого тривалого досвіду реальної національної державності, і претендувати на те, щоб країни Балтії розглядалися західними державами і міжнародними інститутами в одній групі з перехідними країнами Центральної та Східної Європи. Концепція безпеки Литви передбачала дотримання політики нейтралітету. Згідно цієї концепції Литва розглядалася в якості мосту між Заходом та Сходом. Концепція «колективної безпеки», яка передбачала інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур.

Практична реалізація євроатлантичного курсу передбачали комплекс заходів політичного, економічного та соціокультурного характеру, які дозволили Литві набути критеріїв членства в ЄС та НАТО. Характер відносин Литви з ЄС та НАТО було скориговано після 2014 р. внаслідок зміни геополітичної ситуації та початку агресії Росії проти України.

Ключові слова: Литовська Республіка, концепції зовнішньої політики, концепція «повернення до Європи», «концепція безпеки», «концепція колективної безпеки».

Зеленько Г. И. Евроатлантический курс Литовской Республики: концепции и практическая реализация

В статье проанализированы концепции внешней политики Литовской республики и их практическая реализация. Предметом рассмотрения является концепция восстановления государственности и «возвращения в Европу», которая дала возможность лидерам стран Балтии провести четкую границу между своими странами и государствами СНГ, которые до 1991 г. никогда не имели более-менее длительного опыта реальной национальной государственности, и претендовать на то, чтобы страны Балтии рассматривались западными государствами и международными институтами в одной группе с переходными странами Центральной и Восточной Европы. Концепция безопасности Литвы предусматривала соблюдение политики нейтралитета. Согласно этой концепции Литва рассматривалась в качестве моста между Западом и Востоком. Концепция «коллективной безопасности», которая предусматривала интеграцию в европейские и евроатлантические структуры.

Практическая реализация евроатлантического курса предусматривала комплекс мер политического, экономического и социокультурного характера, которые позволили Литве приобрести критерии членства в ЕС и НАТО. Характер отношений Литвы с ЕС и НАТО после 2014 г. был скорректирован вследствие изменения геополитической ситуации и начала агрессии России против Украины.

Ключевые слова: Литовская Республика, концепции внешней политики, концепция «возвращения в Европу», «концепция безопасности», «концепция коллективной безопасности».

Zelenko G. Euro-Atlantic Course of the Republic of Lithuania: Concepts and Practical Implementation

In this article author analyzes the concepts of foreign policy of Lithuania and their practical implementation. The subject of consideration is the concept of restoration of statehood and «return to Europe», which allowed the Baltic leaders to draw a clear line between their countries and the CIS countries, which before 1991 never had more or less long experience of real national statehood, and to claim that the Baltic States be considered by Western states and international institutions in the same group with the transition countries of Central and Eastern Europe. The concept of security in Lithuania, which provided for compliance with the policy of neutrality. According to this concept, Lithuania was seen as a bridge between West and East. The concept of «collective security», which provided for integration into European and Euro-Atlantic structures.

The practical implementation of the Euro-Atlantic course included a set of political, economic and socio-cultural measures that allowed Lithuania to acquire the criteria for EU and NATO membership and the nature of Lithuania's relations with EU and NATO after 2014 – changes in the geopolitical situation and Russia's aggression against Ukraine.

Keywords: Republic of Lithuania, concepts of foreign policy, concept of «return to Europe», «concept of security», «concept of collective security».

Нинішня Литва – доволі маленька країна колишнього Радянського Союзу, де нині проживає 2,8 млн населення. Однак за Індексом людського розвитку вона займає 31 місце у загальному рейтингу (Human Development Index, 2020), що оцінюється як «дуже високий». ВВП на душу населення становить 22,2 тис. дол. (МВФ, 2021). За цим показником Литва займає друге місце серед пострадянських республік після Естонії. З 2004 р. є членом Європейського Союзу та НАТО. Тобто Литва є однією з найуспішніших пострадянських країн, яка змогла перейти від авторитарного політичного режиму до демократичного за доволі короткий проміжок часу, вийшовши зі складу СРСР і набувши членства в ЄС та НАТО. У такий спосіб Литва докорінно змінила власні зовнішньополітичні орієнтації. Концепції, які лягли в основу зовнішньої політики Литви та їх практична реалізація є предметом даного дослідження.

Про власну зовнішню політику Литви можна вести мову тільки після розпаду СРСР і офіційного визнання державної незалежності рядом країн у

серпні 1991 р. По суті будь-яка зовнішньополітична доктрина чи стратегія у формалізованому вигляді відображає пануючу у політичному та економічному істеблішменті систему поглядів на пріоритети та орієнтацію зовнішньополітичного курсу, їх аналіз потребує детального розгляду процесу ухвалення зовнішньополітичних рішень і факторів, під впливом яких вони приймалися [1]. Тому для початку розглянемо як розгорталися процеси і дискусії навколо зовнішньополітичних орієнтацій Литви після відновлення незалежності.

Напевно найважливішим чинником зовнішньої політики Литовської Республіки була орієнтація на Європейський Союз, поступовий розрив зв'язків з Росією та вихід зі сфери впливу Російської Федерації. Водночас слід зауважити, що Литва не була таким собі реципієнтом ЄС, яку ЄС намагався затягнути у свою сферу впливу. Тут слід вести мову про цілком свідомий вибір не тільки уряду, а й громадян, про що свідчили соціологічні опитування і мотивація, яка лягла в основу проєвропейської політики.

Нагадаємо, що, на відміну від решти радянських республік, країни Балтії перебували у складі СРСР значно менший період часу – від 1940 до 1991 р. Тобто на час здобуття незалежності у цих республіках ще був прошарок людей, які пам'ятали життя поза СРСР, що створювало своєрідну «історичну пам'ять» про нерадянське життя. Робимо на цьому наголос, оскільки саме на питаннях історичної пам'яті згодом базувалася уся зовнішня політика Литовської Республіки. Тобто для цих країн, як і для інших країн Центрально-Східної Європи, які так само ввійшли до складу соціалістичного табору після Другої світової війни, європейський вектор зовнішньої політики був своєрідним кроком «повернення» до Європи.

Власне ідеї «повернення в Європу» з'явилася на рівні суспільно-політичних рухів за національну та політичну незалежність у кінці 1980-х рр. в часи Горбачовської перебудови. Ці ідеї стали домінуючими після здобуття незалежності. Завдяки приходу представників рухів за національну незалежність до влади, ідеї державної незалежності та проєвропейський вектор розвитку лягли в програмні документи держав Балтії і, зокрема в Литві. Водночас у Литві залишалось багато

прихильників збереження контактів – економічних і політичних відносин з новоутвореним СНД. Цей процес для більшості громадян виглядав органічним, оскільки за період існування СРСР Прибалтика була таким собі «радянським закордоном», де рівень життя був вищим, ніж в інших республіках СРСР, технологічно ці республіки також були одними з найбільш розвиненими в СРСР за рахунок кораблебудування, високотехнологічних підприємств, які виготовляли електроніку, приладобудування та ін.

Тому на початку 1990-х рр. політика Литви радше була багатовекторною. З одного боку, за рахунок усталених контактів з колишніми радянськими республіками, з іншого – до прийняття у 1992 р. Маастрихтського договору Європейський Союз був такою собі привабливою картинкою, потрапити куди було неможливо через незрозумілість того, як це зробити і незнання того, чи готовий ЄС до розширення загалом. Тобто повна невизначеність перспектив ЄС робила ідею «повернення до Європи» суто внутрішнім політичним явищем у Литві на початку 1990-х рр.

У подальшому в основу зовнішньої політики Литви лягла **концепція відновлення державності та «повернення до Європи»**. Концепція відновлення державності включала в себе правову спадковість сучасної Литви з Литвою дорадянського періоду. Цікаво те, що, на відміну від решти радянських республік, країни Балтії оголосили своє включення до складу СРСР незаконним, оскільки воно стало результатом насильницької окупації у 1940 р. [2]. Концепція «відновленої державності» дозволила лідерам Литви, Латвії та Естонії провести чітку межу між своїми країнами та державами СНД, які до 1991 р. ніколи не мали більш-менш тривалого досвіду реальної національної державності, і претендувати на те, щоб країни Балтії розглядалися західними державами і міжнародними інститутами в одній групі з перехідними країнами Центральної та Східної Європи, які також здобули свою національну державність після Першої світової війни, а після Другої світової потрапили під радянський контроль, хоча і не включалися до складу самого СРСР [2, с.39].

Такий підхід мав не тільки символічне, але й важливе практичне значення, як зазначає П. Ван Елсуwege. Саме той факт, що політичне

керівництво Литви, Латвії та Естонії наполегливо відстоювала тезу про «відновлений характер» своєї державності, в результаті спонукав ЄЕС вже з січня 1992 р. поширити на них дію програми ФАРЕО [3, р.102], яка початково була розроблена для допомоги у структурній перебудові економік Польщі, Угорщини та інших країн ЦСЄ. Ця програма мала набагато масштабнішу мету й обсяги фінансування, ніж програма ТАСІС, у рамках якої здійснювалася допомога державам СНД. Нарешті, декларування наступності щодо довоєнних Литви, Латвії та Естонії давало можливість їх пострадянським урядам претендувати на повернення колишньої зарубіжної власності цих держав (переважно дипломатичних місій в Європі і США) і фінансових активів, розміщених ними на депозитах в західних банках. В умовах практично повної відсутності в перші роки незалежності власних валютних резервів це також давало вагомі переваги [3, р.40].

Крім того, на думку А. Володькіна, прозахідна орієнтація розглядалася як єдина надійна гарантія безпеки країн Балтії. В цьому зв'язку основним аргументом висувалася теза про те, що Литва (як і Латвія та Естонія) – мала країна, затиснута між великими і сильними сусідами, які вже не раз упродовж історії захоплювали та приєднували до себе їх територію, не рахуючись з думкою населення. Особливо підкреслювалося, що неучасть країн Балтії у військових союзах у міжвоєнний період не допомогло їм зберегти незалежність. Тому, щоб уникнути повторення подібного в майбутньому, їм необхідно приєднатися до міжнародних структур колективної безпеки, які б не перебували під контролем цих сусідів і могли б створити певну противагу їх впливу [2, с.41].

Після розпаду СРСР у Литві була прийнята **Концепція безпеки Литви** (1992), де спочатку була затверджена політика нейтралітету. Згідно цієї концепції Литва розглядалася в якості мосту між Заходом та Сходом. Зокрема, з цього приводу перший президент Литви А. Бразаускас у «Європейській промові» у травні 1993 р. заявляв: «Принцип мосту між Сходом та Заходом міг би створити сприятливі умови для іноземних інвестицій, підприємництва, транзиту та туризму. Геополітичне становище Литви дало б можливість зацікавити Захід можливостями Сходу. Західні технології і сировина Сходу із застосуванням кваліфікованих робочих рук

могли б забезпечити економічний динамізм Литві» [4, с.233]. Звісно, мова йшла про рівноцінну співпрацю з пострадянськими республіками, включаючи Росію без членства у будь-яких утвореннях на пострадянському просторі на кшталт СНД.

Проте згодом політика нейтралітету була відхилена і в основу зовнішньої політики Литви було покладено **концепцію «колективної безпеки»**, яка передбачала інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур. За кілька місяців того ж таки 1992 р. у Литві було прийнято спеціальний «Конституційний акт про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів». У такий спосіб на конституційному рівні було обмежено напрями зовнішньої політики. До того ж, у цьому документі наголошувалося, що «діяльність, метою якої є залучення Литовської держави у вказані союзи чи співдружності держав, вважається ворожою стосовно незалежності Литви» [5].

Виходячи з цього, у літературі виділяють два теоретичні підходи, які дозволяють пояснити сама появу ідеї «повернення до Європи» і її усталеність у зовнішній політиці держав Балтії. По-перше, це теорія альянсів і балансу сил С. Уолта; по-друге – теорія сек'юритизації та комплексів регіональної безпеки Б. Бузана й О. Уівера.

Перша виходить з того, що для захисту своїх інтересів у малих країн є тільки дві можливі опції в міжнародній політиці: балансування (balancing) або приєднання (bandwagoning). Балансування тут означає, що в протистоянні на міжнародній арені мала країна примикає до слабшої сторони цього протистояння, щоб таким чином мати певний вплив, посилюючи тим самим потенціал сильнішого партнера, і спільно створюючи противагу впливу сильнішої сторони (яка, усвідомлюючи свою силу, меншою мірою готова цінувати союзників), запобігаючи її ще більшому посиленню.

Однак, як відзначають у своїй статті про особливості зовнішньої політики держав Балтії Дж. Ламоре і Д. Галбрез, це не найкращий вибір для малої країни, оскільки її вага в міжнародній політиці навряд чи буде достатньою, щоб істотно посилити слабшу сторону і таким чином змінити загальний баланс сил. Витрати ж від того, що країна опиниться на боці тих,

хто програв, можуть бути непомірно великими, так як переможці навряд чи стануть ставитися поблагливо до неї лише через її слабкості.

Тому набагато вигіднішим є приєднання до сильнішої сторони протистояння, що взаємно посилить їх [6, р.5]. Як зазначає в цьому зв'язку Р. Симонян, союз із більш сильними країнами та їх підтримка дозволяють малим країнам підвищити свою вагу в міжнародних питаннях, отримати військово-політичний захист або більш вигідні умови для ведення торгівлі та розвитку власної економіки. При цьому неодмінною умовою вибору такого шляху для них є розуміння того, що витрати від такого союзу (наприклад, втрата частини суверенітету) будуть менш значні, ніж передбачувані вигоди [7, с.37]. І хоча тут також важливі політичні і геополітичні фактори, наприклад, неможливість створення коаліції для підтримки сприятливого балансу сил у регіоні без залучення зовнішніх сил через складні відносини з сусідами (що мало місце у випадку країн Балтії та їх відносин з Росією), безперечно провідну роль при цьому відіграють раціональні мотиви.

Тому лідери Литви оголосили інтеграцію країни в західне співтовариство запорукою забезпечення їх безпеки від повторення загроз зі сходу і, відповідно, запорукою виживання самої держави. Саме цей підхід став домінуючим у ЗМІ та серед політикуму, що згодом сформувало стійку прихильність населення до ідеї євроінтеграції та приєднання до євроатлантичних структур безпеки, мобілізувавши тим самим свій електорат, який був дезорієнтований і, як і в решті пострадянських республік, переживав кризу ідентичності. Тому такий реверс зовнішньої політики Литви, на наш погляд, слід розглядати як вибір правлячих еліт, що, власне відбулося і в інших країнах ЦСС. Водночас у Росії цей процес називають політичною міфологією, в основі якої лежить так звана «окупаційна доктрина», за якою СРСР називають агресором, а країни Балтії вважають, що вони були окуповані Радянським Союзом у 1940 р. [7].

Аналізуючи роль політичної еліти Литви у цьому процесі, слід відзначити, що для них характерною була рідкісна одностайність з питання приєднання до європейських і євроатлантичних структур. Між політичними партіями могли бути істотні розбіжності з питань

внутрішньої політики, темпів і методів проведення економічних реформ, ролі держави в економіці, політики щодо національних меншин, але жодна з великих політичних партій Литви не ставила під сумнів тезу, що інтеграція до ЄС і НАТО є безперечним і першочерговим пріоритетом в сфері зовнішньої політики і забезпечення національної безпеки їхніх країн [2, с.45]. Фактично у Литві противником прозахідного курсу був лише «Соціалістичний народний фронт». Решта партій були радше маргінальними групами, чий голос не було чути. Між системними партіями щодо зовнішньополітичних орієнтацій був дивовижний, як для постсоціалістичної республіки, консенсус.

Основні етапи розвитку зовнішньої політики Литовської Республіки виглядають наступним чином.

Відправною точкою у розвитку відносин між країнами Балтії і Європейським Союзом стало рішення ЄС визнати незалежність Литви, Латвії та Естонії 27 серпня 1991 г. Як вказує Ван Елсувеге, майже відразу після цього в його керівних органах почалися дискусії про можливі шляхи розвитку відносин із країнами Балтії. Обговорювалися три можливі опції. Перша передбачала включення країн Балтії в політику ЄС разом із республіками колишнього СРСР. Це дозволило б уникнути непорозумінь із Москвою.

Друга опція полягала в тому, щоб, виходячи з тези про відновлення державності, не визнавати їх частиною пострадянського простору та поширити на них політику ЄС щодо посткомуністичних країн ЦСЄ. Однак такий вибір погрожував ускладненнями відносин з Росією, яка розглядала держави Балтії, як і країни СНД, в якості своєї традиційної сфери геополітичного впливу.

Третій варіант передбачав особливий статус для країн Балтії, відмінний як від статусу держав СНД, так і від статусу країн ЦСЄ. Однак в цьому випадку, на думку європейських політиків, вони залишалися у «сірій зоні» між регіоном ЦСЄ і Росією [3, р.101].

У результаті був знайдений наступний компроміс: угоди про асоціацію з Литвою (як і рештою балтійських країн), аналогічні тим, що вже були укладені з державами ЦСЄ, було визнано передчасним з огляду на їх економічну ситуацію та нещодавню приналежність до СРСР. Тому

було вирішено укласти з ними угоди про торгівлю і співпрацю, які повинні були замінити на їх території дію угоди про торгівлю та співробітництво, укладеного ще з СРСР. Водночас керівництво ЄС вирішило послати країнам Балтії чіткий політичний сигнал про те, що розглядає їх окремо від держав СНД [2, с.47].

Цим сигналом послужив візит віце-президента Єврокомісії Ф. Андрієссена 9 вересня 1991 р. Він підтвердив намір спільноти вести переговори про угоду про торгівлю та співробітництво, пообіцяв Литві, Латвії та Естонії 400 млн екю в рамках програми технічної допомоги СРСР і, що більш важливо, зазначив, що вони можуть бути включені в програму ФАРЕО з січня 1992 р. Звіт Єврокомісії про співпрацю з Литвою, Латвією та Естонією підтвердив цей намір. Підсумкове рішення про включення їх у програму ФАРЕО разом з Албанією було прийнято Радою ЄС 23 грудня 1991 р. [3, р.102]. Це стало першою дипломатичною перемогою держав Балтії у відносинах із Брюсселем.

Наступним кроком стало підписання 11 травня 1992 р. угоди про торгівлю та співробітництво з ЄС, яке супроводжувалося політичною декларацією сторін про намір розвивати подальше зближення. Угода набула чинності 1 лютого 1993 р. Слід зазначити, що і угоди про торгівлю та співробітництво, а також Європейські угоди про асоціацію, рамкові документи, які Євросоюз в різний час уклав майже з усіма державами колишнього радянського табору.

Угода про вільну торгівлю була укладена з Литвою 18 липня 1994 р. Вона регулювала питання платежів, конкуренції та зближення законодавства. Однак їх дія не поширювалася на продукцію сільськогосподарської, рибної, текстильної галузей, щодо яких вводилися особливі правила та зберігалися мита.

Наступний 1995 р. став важливим для розвитку відносин держав Балтії з Євросоюзом. По-перше, вже 12 червня Брюссель централізовано підписав з усіма трьома країнами Балтії угоди про асоціацію. Процес їх ратифікації країнами ЄС розтягнувся майже на три роки, і вони набули чинності з 1 лютого 1998 р. До того відносини між державами Балтії та ЄС регулювалися вже згаданими угодами про вільну торгівлю. Після цього

8 грудня 1998 р. Литва подала заявку на вступ до ЄС. Тобто з цього часу вона отримала статус офіційного кандидата на вступ до Євросоюзу.

Водночас всередині ЄС розгорнулися дебати з питань термінів і черговості прийому країн-кандидатів. Німеччина виступала за те, щоб ці країни були розділені на групи та прийняті в кілька етапів. Насамперед повинні були бути прийняті сусідні з нею держави Вишеградської групи. Інший підхід отримав назву «недискримінаційного», або концепції «великого вибуху». Відповідно до нього всі країни – кандидати з ЦСЄ мали бути прийняті в ЄС одночасно. На Мадридському саміті німецька пропозиція про поетапне розширення була відхилена іншими членами Євросоюзу, і Єврокомісії було доручено підготувати висновки про ступінь підготовленості кожної з асоційованих країн і їх відповідності вступним критеріям.

Ці висновки були підготовлені до липня 1997 р. та стали складовою частиною програми «Порядок 2000», схваленою на Люксембурзькому саміті у грудні того ж року. Виходячи з оцінок, представлених у цих висновках, на саміті було вирішено почати переговори про вступ тільки з шістьма кандидатами: Польщею, Чехією, Угорщиною, Словенією, Естонією та Кіпром. За місцем проведення саміту ці держави отримали назву Люксембурзької групи. Тоді як за підсумками Люксембурзького саміту держави Балтії виявилися розділені – лише Естонія потрапила до списку кандидатів першої хвилі розширення, в той час як перспективи Латвії і Литви залишалися невизначеними. Це викликало бурхливу критику з боку їхніх урядів і скарги на те, що прийняття в ЄС лише однією з країн Балтії згубно відіб'ється на соціально-економічних зв'язках, що склалися між ними. Згодом таке рішення було переглянуте і на Гельсінському саміті у грудні 1999 р. було прийнято рішення про початок переговорів про вступ із рештою кандидатів, зокрема з Литвою. Ця група отримала назву Гельсінської. Зрештою членом ЄС Литва стала у 2004 р. Окрім ЄС і НАТО Литва приєдналася до інших європейських інституцій – Ради Європи (1993) та ОБСЄ у 1991 р.

ЄС надавав доволі потужну економічну підтримку країнам-неофітам. Зокрема, надавав допомогу для розвитку сільського господарства, створення нових робочих місць, розвивав проекти практично у всіх сферах

соціально-економічного життя, інфраструктурні проекти. З моменту вступу до ЄС Литві було надано допомогу з боку ЄС у розмірі 15,2 млрд євро [8]. ВВП Литви на душу населення у 2004 р. – на момент вступу Литви до ЄС становив 11 тис. євро (48,9% до середнього по ЄС), а у 2018 р. складав вже 24,9 тис. євро, що становить 81% до загальноєвропейського [9].

Наслідком економічного транзиту стало досягнення доволі високих макроекономічних показників за рахунок реалізації стратегії «балтійської неоліберальної моделі капіталізму». Це дало можливість Литві приєднатися до євросони у 2015 р. Неможливо не зауважити, що зворотною стороною цієї політики стало істотне скорочення кількості населення у всіх країнах Балтії за рахунок міграції на Захід. Зокрема, у Литві з 2004 р. до 2019 р. населення скоротилося на 17,8%. Однак показово й те, що, незважаючи на усі проблеми ЄС, рівень довіри до ЄС у країнах-неофітах вищий, ніж до національних урядів. Так, у Литві 63% довіряють ЄС, тоді як національному уряду довіряють тільки 44%, а Європарламенту довіряють аж 72% литовців [9].

Світова фінансово-економічна криза 2008 р. загострила питання стану економіки в Литві, внаслідок чого на парламентських виборах 2012 р. перемогла лівоцентристська коаліція. Це дещо посилює євроскепсис у суспільстві.

Однак російська агресія проти України, анексія Криму Росією і війна на Донбасі знову змусила Вільнюс посилювати співпрацю в рамках євроатлантичних інституцій. Країни Балтії і, зокрема, Литва прагнули забезпечити «інфраструктурну незалежність» (у сфері енергетики та транспорту) від Росії.

З особливою силою цей напрям зовнішньої політики активізувався після вступу до ЄС та НАТО. Особливість інтеграції країн Балтії до ЄС та НАТО полягає в тому, що вона була більшою мірою «євроатлантичною», ніж мала суто «європейський» характер. Найбільш явно це проявлялося в питаннях безпеки та оборони. Якщо ЄС для країн Балтії – це гарант економічної стабільності, то НАТО – як гарант безпеки. Членство в Північноатлантичному альянсі прибалтійські країни прагнуть використати для максимізації таких гарантій, модернізуючи свої збройні сили та

інфраструктуру, з іншого – за рахунок отримання додаткових гарантій безпеки з боку НАТО і створення центрів передового досвіду, збільшення військового контингенту НАТО.

Після 2014 р., коли розпочалася російська агресія щодо України, країни Балтії почали реалізовувати план «Орел-захисник» і пішли на істотне збільшення контингенту НАТО. Так, «за півтора десятиліття членства країни Балтії перетворилися з простих споживачів безпеки під «парасолькою» НАТО у повноцінний фактор і пріоритетний напрям стратегічного планування Альянсу, обравши в якості моделі зовнішньополітичного позиціонування роль «останнього бастиону Заходу». Це забезпечує стійку фінансову підтримку інфраструктурному розвитку країн Балтії. Зокрема Литва завдяки НАТО модернізувала аеродром Зокняй, в рамках операції Baltic Air Policing здійснюється патрулювання повітряного простору країн Балтії, створено центр енергетичної безпеки у 2013 р. Самі країни Балтії, демонструючи євроатлантичну солідарність, стали одними з небагатьох країн НАТО, які довели рівень витрат на оборону до 2,5% ВВП. Зокрема Литва у порівнянні з 2004 р. збільшила ці витрати втричі [1, с.132-134].

Уявлення про країни Балтії як про «сіру зону безпеки» з фрагментованою оборонною співпрацею на додаток до активного лобізму з боку цих країн стали достатньою підставою для розміщення на ротацийній основі, хоча терміни місії не зазначені, багатонаціональних батальйонних бойових груп, у Литві таку очолює Німеччина. З останніх рішень у зв'язку з нарощенням оборонного потенціалу країн Балтії – ухвалення у 2018 р. «Плану дій по підвищенню мобільності» [1, с.134]. План передбачає модернізацію та перетворення транспортної інфраструктури країн ЄС в інфраструктуру «подвійного цивільно-військового значення», причому особлива увага буде приділена транспортному коридору Північне море – Балтика.

Литовська Республіка, незважаючи на її незначні розміри, має тривалу історію, що зрозумілим чином позначилося на формуванні її зовнішньої політики. Крім того, іншим фактором, який вплинув на вибір зовнішньополітичних пріоритетів після розпаду СРСР стало її геополітичне становище – між країнами усталеної демократії, які

становили ядро Європейського Союзу і пострадянським простором, на якому домінуюче становище займала Росія.

З огляду на негативний, на думку більшості литовців, досвід перебування у складі СРСР, коли цей період історії називають періодом окупації Литви, курс у європейські та євроатлантичні структури був політичним рішенням правлячого класу Литовської Республіки і асоціювався насамперед з міркуваннями безпеки, яка уособлювалася членством в НАТО, та економічного добробуту, який пов'язували з членством у ЄС.

Нині – після тридцятиліття з моменту розпаду СРСР і соціалістичного блоку такий вибір країн Балтії – колишніх радянських республік бачиться обґрунтованим і раціональним, незважаючи на докорінну зміну структури економіки у цих республіках, і Литві, зокрема. Так фактор «колективного Заходу» став запобіжником, який унеможливив формування кланово-олігархічних політичних режимів, як це сталося з пострадянськими республіками, а також дозволив досягти доволі високих стандартів якості життя, які докорінно відрізняються від макроекономічних показників навіть у найбагатших пострадянських державах.

Використані джерела та література

1. Воротников В. В. Концепции и приоритеты внешней политики Латвии, Литвы и Эстонии в 2004–2012 гг.: автореф. дис. ...канд. истор. наук. Москва, 2014. 20 с.
2. Володькин А. Внешняя политика Литвы, Латвии и Эстонии в отношении Евросоюза в 1990-е гг. URL: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/214446/1/volodkin_Actual_probl_IR_V6.pdf
3. Van Elsuwege P. From Soviet Republics to EU member States: A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the EU. Leiden-Boston: Martinus Nijhoff Publ., 2008. 589 p.
4. Бразаускас А. Пять лет президентства: события, воспоминания, мысли. Москва: УНИПРИНТ. 2002. 623 с.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucija / Lietuvos Respublikos Seimas. URL: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>.

6. Lamoreaux J. W., Galbreath D. J. The Baltic States As 'Small States' : Negotiating the 'East' by Engaging the 'West'. *Journal of Baltic Studies*. Vol.39(1). 2008. P.1–14.

7. Симонян Р. Оккупационная доктрина в странах Балтии: содержательный и правовой аспекты. *Государство и право*. 2011. № 11. С.106-114.

8. KPMG: Литва и Эстонии – одни из лидеров по освоению средств ЕС URL: http://www.baltic-course.com/rus/_analytics/?doc=75799&ins_print.

9. Europeans in 2019. Special Eurobarometer 486. *European Commission*. March, 2019. URL: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instrument/s/SPECIAL/surveyKy/2225>

10. Воротников В. Евроатлантическая интеграция стран Балтии: некоторые итоги. *Современная Европа*. 2019. №7. С.124–135.

УДК 94:327(474.3)

Кириченко О. В.

СУЧАСНІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРАГНЕННЯ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Стаття присвячена розгляду основних напрямків міжнародної діяльності Латвії. Аналізуються чинники, що справляють вплив на стан внутрішньополітичної ситуації, а також ставлення латвійської влади до актуальних питань політичного життя регіону на сучасному етапі.

Ключові слова: Латвія, ЄС, НАТО, ОБСЄ політична ситуація, виклики національній безпеці.

Кириченко О. В. Современные внешнеполитические стремления Латвийской Республики

Статья посвящена рассмотрению основных направлений международной деятельности Латвии. Анализируются факторы, оказывающие влияние на состояние внутривнутриполитической ситуации, а также отношение латвийских властей к актуальным вопросам политической жизни региона на современном этапе.

Ключевые слова: Латвия, ЕС, НАТО, ОБСЕ политическая ситуация, вызовы национальной безопасности.

Kirichenko O. Modern foreign policy aspirations of the Republic of Latvia

The article is devoted to the consideration of the main directions of international activities of Latvia. The factors influencing the state of the internal political situation, as well as the attitude of the Latvian authorities to the topical issues of the political life of the region at the present stage are analyzed.

Keywords: Latvia, EU, NATO, OSCE, political situation, challenges to national security.